

Kontrollkäik Murru Vanglasse

(1) 11.03.2009 toimus õiguskantsleri seaduse § 19 lg 1 ning §-de 27 ja 33 alusel õiguskantsleri nõunike omaalgatuslik kontrollkäik Murru Vanglasse (edaspidi ka vangla).

Justiitsministri 11.07.2002 määruse nr 41 "Murru Vangla põhimäärus" (edaspidi ka põhimäärus) § 1 lg 1 järgi on Murru Vangla Justiitsministeeriumi valitsemisalas olev valitsusasutus, kes viib täide vabadusekaotust. Põhimääruse § 1 lg 2 sätestab, et Murru Vangla on kinnine vangla, milles on avavanglaosakond.

Justiitsministri 25.03.2008 määruse nr 9 "Täitmisplaan" § 5 alusel paigutatakse Murru Vanglasse seksuaalkuritegusid või liiklusalaseid kuritegusid toime pannud, kuni kuuekuulist vangistust kandvad või madala retsidiivsusrisi ja madala ohtlikkuse tasemega kinnipeetavad või üle 55 aasta vanused kinnipeetavad, kellel ei ole tervislikke vastunäidustusi, sealhulgas rasket liikumispuuet.

Seoses Viru Vangla valmimisega toimus Murru Vangla kinnipeetavate ümberpaigutamine teistesse vanglatesse, mistõttu vähenes Murru Vangla kinnipeetavate arv. 2008. aasta teisel poolel oli Murru Vangla täituvus kuni 550 kinnipeetavat, kellest kuni 38 kinnipeetavat kandsid karistust avavangla osakonnas.

(2) Kontrollkäigul kontrollisid õiguskantsleri nõunikud, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolliga artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kuidas on vanglas kaitstud kinnipeetavate põhiõigused ja -vabadused. Erilist tähelepanu pöörati õiguste kaitsmise võimaluste, elu- ja olmetingimustele, meditsiiniteenuste osutamise ja kinnipeetavate ning vangla turvalisuse tagamise meetmete kontrollile.

Kontrollkäigul vestlesid õiguskantsleri nõunikud kinnipeetavate ja vanglaametnikega, kohtusid vangla juhtkonnaga ning kontrollisid vangla territooriumil asuvat tervishoiuosakonda, spordisaali, üldhariduskooli, kutsekooli, raamatukogu, sööklad ning 3. ja 6. eluosakonda.

(3.1) Kinnipeetavate võimalused nende õiguste kaitseks vajaliku teabe saamiseks

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid, mil viisil on Murru Vanglas kinnipeetavatel võimalik saada vajalikku teavet oma õiguste ja nende kaitsmise võimaluste kohta.

Vestlusel õiguskantsleri nõunikega väitsid kinnipeetavad, et vanglasse saabumise päeval kohtub kinnipeetavatega vangla julgeolekuosakonna töötaja, arst ning sotsiaaltöötaja. Intervjueeritud kinnipeetavate kirjelduste kohaselt on vastuvõtuosakonna kambris tutvumiseks kättesaadav kaust materjalidega, kus on nii eesti- kui venekeelne kirjalik teave vangistuse täideviimist reguleerivate õigusaktide kohta. Vestlusel kinnipeetavatega selgus ka, et kõik kinnipeetavad ei ole teadlikud võimalusest elektroonselt tutvuda õigusaktide ja avalike kohtulahenditega raamatukogu arvutiklassis.

Vastuses õiguskantsleri teabe nõudmisele märkis vangla direktor, et kinnipeetavale tema õiguste kaitseks vajalikud õigusaktid on kinnipeetavatele kättesaadavad eesti keeles ning neid uuendatakse vastavalt seaduste muutmisele või täiendamisele. Direktor mõõnis, et

raamatukogus saadaolevad venekeelsed õigusaktid on vananenud. Avalike kohtulahenditega võimaldatakse kinnipeetaval tutvuda avalduse alusel.

Raamatukogu arvutite andmebaaside kontrollimisel ilmnes, et elektrooniliselt kättesaadavad on näiteks eestikeelne vangistusseadus seisuga 01.06.2008 ja justiitsministri 30.11.2000 määruse nr 72 "Vangla sisekorraeskiri" 01.07.2007 redaktsioon. Venekeelne vangistusseadus on samuti vananenud ning kättesaadav 01.01.2005 redaktsioonis. Kontrollitud arvutites puudub juurdepääs kohtulahenditele. Internetiühendust arvutites ei ole.

PS § 3 lg 1 ls 1 järgi teostatakse riigivõimu üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel. PS § 3 lg 2 ls 1 järgi avaldatakse seadused ettenähtud korras. Täitmiseks kohustuslikud saavad olla üksnes avaldatud seadused. Õigusnormide avaldamise nõue tuleneb õigusriigi printsiibist. Isikutelt ei saa nõuda normide täitmist, mille eksisteerimise kohta neil puudub informatsioon ja võimalus nendega tutvumiseks ning selle abil oma käitumise kujundamiseks, samuti on õigusnormide tundmine igapäevase vajalik oma õiguste tõhusaks kaitsmiseks. Võimalus õigusnormidega tutvumiseks peab olema tagatud igapäevase, sealhulgas kinnipeetavatele.¹

Kinnipeetava õigus tutvuda kehtivate õigusaktide ning kohtulahenditega on kaitstud ka PS §-ga 44, mis näeb ette igapäevase õiguse saada vabalt üldiseks kasutamiseks levitatavat informatsiooni. PS § 14 järgi on põhiõiguste järgimise kohustus pandud riigivõimule. Seega on vanglal täidesaatva riigivõimu asutusena kohustus tagada, et kinnipeetaval oleks juurdepääs üldiseks kasutamiseks levitatavale informatsioonile.

Kinnipeetava õigust vangistuse täideviimist reguleerivale informatsioonile kinnipeetava vastuvõtmisel ning vajadusel hiljemgi sätestab samuti Euroopa Nõukogu Ministrite Komitee soovitus Rec(2006)2 Euroopa Vanglareeglistiku kohta² (edaspidi ka Euroopa Vanglareeglistik) p 30.1 ning ÜRO kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuete³ p 35 jj.

Riigi Teataja seaduse (RTS) § 2 järgi avaldatakse Riigi Teatajas vastuvõetud ja väljakuulutatud seadused ning paljud muud aktid ja otsused. Vastavalt RTS § 1¹ lg 1 lausele 2 antakse Riigi Teatajat välja paberkandjal trükisena ning elektrooniliselt Internetis. Alates 01.01.2007 on Riigi Teataja esmaseks ametlikuks väljaandeks elektrooniline versioon, paberil antakse välja vaid viis kontrolleksemplari. Seega ei ole avalikkusel praegu enam võimalik tutvuda õigusaktide ning Riigikohtu lahenditega Riigi Teataja paberversiooni kasutades. Riigikohus on aga rõhutanud, et vanglal tuleb sellele vaatamata tagada, et kinnipeetavatel oleks mõistlik võimalus õigusaktide otsimiseks ning nendega tutvumiseks.⁴

01.06.2008 täiendati vangistusseadust (VangS) §-ga 31¹, mis lubab kinnipeetavatel kasutada Internetti vangla poolt kohandatud arvutites, mille kaudu on vangla järelevalve all võimaldatud juurdepääs ametlikule õigusaktide andmebaasile ja kohtulahendite registrile. Eelnõu (169 SE) seletuskirjas on selgitus, et eelnimetatud vangistusseaduse sätte lisamise eesmärk on paigaldada vanglate raamatukogudesse arvutid, kust on võimaldatud ligipääs teatud kindlatele lehekülgedele – Inimõiguste Kohtu lahendid, kohtulahendite register ja

¹ Vt RKKKo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07, p 9.

² Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.coe.ee/?arc=&op=body&LaID=1&id=166&art=367&setlang=est>.

³ Kättesaadav arvutivõrgus: <http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>.

⁴ Vt RKKKo 31.05.2007, nr 3-3-1-20-07, p 12.

elektroniline Riigi Teataja. Edaspidi võib vajalik olla laiendada seda ka nt Euroopa Kohtu lahendite andmebaasile, ÜRO konventsioonide andmebaasile jne.⁵

Eelnevalt kirjeldatud Murru Vangla praktika avab tee kahtluseks, kas vanglasse saabudes ja karistuse kandmise ajal saavad kinnipeetavad tutvuda vangistuse täideviimist puudutavate ja teiste sellega vahetult puutumuses olevate õigusaktide kehtivate redaktsioonidega ning kas kinnipeetavatel on Murru Vanglas võimalik tutvuda kohtulahenditega. Murru Vangla väide, et "kinnipeetav küsib ja vangla annab" ei ole kohane, kuna tavainimene ei tea õigusaktide nimetusi, samuti kohtulahendite numbreid, mistõttu on vajalik otsingumootorite kasutamine, mida võimaldavad Internetis kättesaadavad andmebaasid.

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler Murru Vanglale soovitus tagada kinnipeetavatele teave õigusaktide kohta, mis kehtivad. Samuti annab õiguskantsler soovitus koostöös Justiitsministeeriumiga leida võimalus paigaldada Murru Vangla raamatukogu arvutiklassi Internetiühendus. Praktika ühtlustamiseks teeb õiguskantsler Justiitsministeeriumile soovitus töötada välja ja võtta kasutusele pakett teatud andmebaasidest ja registritest, mis oleksid ligipääsetavad kõigis Eesti vanglates ning mis tagaksid kõigi (sh vene keelt kõnelevatele) kinnipeetavate ligipääsu nende õiguste kaitseks vajalikule teabele.

(3.2) Kontaktisikute tegevus

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid, kuidas on Murru Vangla kinnipeetavad rahul inspektor-kontaktisikute tööga.

Vestlusel kinnipeetavatega ilmnis, et Murru Vangla kinnipeetavad hindavad suhteid kontaktisikutega headeks. Kinnipeetavate sõnul on inspektor-kontaktisikud kättesaadavad alati vastuvõtuajal ning vajadusel lahendavad kinnipeetavate muresid ka muul ajal.

Samas töid kinnipeetavad välja, et vahel ei suuda eesti emakeelega inspektor-kontaktisikud piisavalt selgitusi jagada vene keeles. Vestlusel kontaktisikutega mõnsid ka viimased vajakajäämisi vene keele oskuses.

Inspektor-kontaktisik on igapäevatöös kinnipeetavatega just see ametnik, kes kõige enam kinnipeetavatega kokku puutub. Kontaktisiku kaudu liigub suurem osa kirjavahetust ja kinnipeetava taotlusi vanglale. Kontaktisik on ka kinnipeetava esmaseks infoallikaks vanglas toimuva kohta. Arusaadavalt on iga puudus või oletatav puudus kontaktisiku oskustes kinnipeetavatele märgatav ning kujundab olulisel määral kinnipeetava suhtumise vanglasse, vanglaametnikesse ja karistuse kandmisse üldse.

Justiitsministri 19.03.2007 määrusega nr 18 kehtestatud "Murru Vangla teenistujate koosseisu" kohaselt on vangla erinevate üksuste inspektor-kontaktisiku ametikohale vastavaks ametiastmeks II klassi vanglainspektor. Justiitsministri 10.04.2003 määrusega nr 29 kehtestatud "Vanglaametnike ametiastmete atesteerimisinõuete" § 10 sätestab, et II klassi vanglainspektor peab muude teadmiste ja oskuste hulgas oskama eesti keelt C1 või sellele vastaval tasemel ja üht võõrkeelt kesktasemel, sealhulgas ametialase sõnavara valdamisega.

⁵ Vt Kriminaalhooldusseaduse, vangistusseaduse ja kohtute seaduse muutmise seaduse eelnõu (169 SE) seletuskiri, kättesaadav arvutivõrgus: www.riigikogu.ee.

Kuna inspektor-kontaktisik asub vanglateenistuse n-ö eesliinil, võib nadi vene keele oskus tuua kaasa probleeme vangla julgeolekule, kahjustada karistuse täideviimise eesmärkide saavutamist ja seega õiguskorda laiemalt.

Seetõttu on äärmiselt oluline tagada õigete teadmistega ja isikuomadustega inimeste töölevõtmine inspektor-kontaktisiku ametikohtadele, nende pidev koolitamine aladel, millel on keskne tähendus tööülesannete täitmisel (nt keelekoolitus, suhtlemiskoolitus jne).

Eeltoodust tulenevalt teeb õiguskantsler soovitusena panustada inspektor-kontaktisikute kvalifikatsiooni tõstmisele, võimaldades neile erinevaid kutseoskuste tõstmise seisukohalt vajalikke koolitusi (eelkõige keelealaseid) ning soodustada kontaktisikute osalemist nimetatud koolitustel.

(3.3) Kinnipeetavate terviseandmete töötlemine

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid, kuidas toimub kinnipeetavate terviseandmete töötlemine Murru Vanglas.

Kinnipeetavate kirjelduste kohaselt tuleb arsti vastuvõtule saamiseks taotlusse märkida enda tervise seisundi kohta käivaid andmeid. Taotlused kogutakse vanglaametniku poolt, kes edastab need seejärel tervishoiuosakonnale. Kinnipeetavate väited kinnitab Murru Vanglas kasutusel olev blankett "avaldus tervishoiuosakonnale", mille punktis 1 tuleb märkida kaebused, millega soovitakse arsti vastuvõtule, samuti ringkäigul tuvastatud kinnipeetavate samasisulised avaldused vanglaametniku laual.

Põhiseadus tagab igale inimesele õiguse perekonna- ja eraelu puutumatusel (PS § 26) ning enesemääramisele (PS § 19). Viimase üheks osaks on ka nn informatsioonilise enesemääramise õigus. Mainitud põhiõigused peavad tagama, et isik saaks võimalikult palju ise määrata, kas ja millises ulatuses enda kohta käivaid andmeid levitada ning see omakorda seab olulised piirid riigi tegevusele isikuandmete töötlejana.

Riik ei tohi isiku kohta käivaid andmeid kasutada ning levitada rohkem kui möödapääsmatult vajalik seaduses sätestatud õiguspärase eesmärgi saavutamiseks. Lisaks tuleneb PS §-st 11, et põhiõigusi ei tohi piirata ebaproportsionaalselt. See tähendab, et riigi poolt tarvitav meede (näiteks antud juhul delikaatsete isikuandmete töötlemine) peab olema eesmärgi saavutamiseks sobiv, inimest võimalikult vähe koormav ning saavutatav hüve peab üles kaaluma riivatava põhiõiguse. Nendest põhimõtetest peab lähtuma ka kinnipeetava tervise seisundit iseloomustavate andmete töötlemisel.

Vastavalt isikuandmete kaitse seaduse (IKS) § 4 lg 2 punktile 3 on andmed tervise seisundi või puude kohta delikaatsed isikuandmed. Isikuandmete töötlemine on iga isikuandmetega tehtav toiming mh isikuandmete kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, muutmine, juurdepääsu võimaldamine, päringute teostamine, väljavõtete tegemine, kasutamine, edastamine, riskikasutamine, ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine või mitu eeltoodud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist või kasutatavatest vahenditest (IKS § 5). Juhul, kui kinnipeetav märgib arsti juurde saamise taotluses oma vaevuse nimetuse ja/või lisab sinna juurde ka kaebuse kirjelduse ning edastab selle vanglale, tegeleb vangla delikaatsete isikuandmete töötlemisega.

IKS § 6 sätestab isikuandmete töötlemise põhimõtted, millest siinkohal on olulisimad järgmised: seaduslikkuse põhimõte, s.t isikuandmeid võib koguda ausal ja seaduslikul teel (p 1); eesmärgipärasuse põhimõte, s.t isikuandmeid võib koguda üksnes määratletud ja õiguspärase eesmärkide saavutamiseks ning isikuandmeid ei või töödelda viisil, mis ei ole andmetöötlemise eesmärkide saavutamiseks kooskõlas (p 2); minimaalsuse põhimõte, s.t isikuandmeid ei tohi koguda rohkem, kui see ei ole vältimatult vajalik teatud ülesannete täitmiseks (p 3).

IKS § 10 lg 1 kohaselt on isikuandmete töötlemine lubatud üksnes andmesubjekti nõusolekul. Samas näeb IKS § 10 lõikes 2 ette erisuse, mille kohaselt võib haldusorgan isikuandmeid töödelda üksnes avaliku ülesande täitmise käigus seaduse, välislepingu või Euroopa Liidu Nõukogu või Euroopa Komisjoni otsekohaldava õigusaktiga ettenähtud kohustuse täitmiseks. See seab haldusorganitele (mh ka vanglale) isikuandmete töötlemisel piirangud. Seega on haldusorganil IKS § 10 lg 2 kohaselt õigus isikuandmeid töödelda üksnes oma ülesannete täitmiseks vajalikes piirides⁶. IKS § 14 lõikes 1 näeb ette erisused, mille puhul ei ole vajalik andmesubjekti nõusolek isikuandmete töötlemiseks. Üheks erisuseks on see, kui andmeid töödeldakse seaduse alusel.

IKS § 27 lg 1 järgi tuleb delikaatsete isikuandmete töötlemine registreerida Andmekaitse Inspektsioonis. Nimetatud registreeringut on vaja mistahes delikaatsete isikuandmete töötlemisel, olenemata sellest, kas andmed on saadud vabatahtlikult või mitte. Põhimõtteliselt on võimalik registreerida delikaatsete isikuandmete töötleja, volitatud töötleja või määrata isikuandmete kaitse eest vastutav isik (IKS § 27 lg 1 ja § 30).

Murru Vangla on registreeritud kinnipeeturegistri volitatud töötlejana. Vabariigi Valitsuse 13.07.2004 määruse nr 246 "Riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registri asutamine ja registri pidamise põhimäärus" (edaspidi: põhimäärus) § 2 lg 2 punktide 1 ja 2 kohaselt on kinnipeeturegistri volitatud töötlejad vanglad ja politseiasutused. Põhimääruse §-de 29–32 alusel märgitakse kinnipeeturegistrisse mh andmed tervises seisundi ja usulise kuuluvuse kohta.

Põhimääruse § 40 lg 1 punktide 1–4 järgi on kinnipeeturegistri vaatamise õigus seadusest tulenevate ülesannete täitmiseks vajalikus ulatuses: 1) vanglateenistujal; 2) Justiitsministeeriumi teenistujal; 3) politseiametnikul ja arestimaja koosseisulisel teenistujal; 4) kinnipeeturegistri pidamise üle järelevalvet teostaval isikul.

Mitte kõik eelnimetatud isikud ei tohi vaadata kõiki kinnipeeturegistri andmeid. Põhimääruse § 40 lg 2 järgi ei tohi eelnimetatud inimesed vaadata põhimääruse §-des 29, 31 ja 32 (kinnipeetava meditsiiniandmed, kinnipeetava psühholoogilise testi andmed ja kinnipeetava usuline kuuluvus) märgitud andmeid v.a juhul, kui põhimääruse §-s 41 ei ole sätestatud teisiti.

Vastavalt põhimääruse § 41 lg 1 punktidele 5–8 on kinnipeeturegistri andmeid järgmistel isikutel õigus vaadata järgmises ulatuses: 1) vangla meditsiiniteenistuse ametnikul §-s 29 sätestatud andmeid; 2) vangla psühholoogil §-s 31 sätestatud andmeid; 3) vangla kaplanil §-s 32 sätestatud andmeid; 4) kinnipeeturegistri pidamise üle järelevalvet teostaval isikul §-des 29, 31 ja 32 sätestatud andmeid.

⁶ Isikuandmete kaitse seaduse eelnõu 1026 SE seletuskirjas märgitakse IKS § 10 kohta järgmist: "Samuti on lõikes 2 säilitatud nõue, et haldusorganid ei või suvalistel põhjustel küsida isikute nõusolekut nende andmete töötlemiseks ja töödelda andmeid lihtsalt huvi pärast, vaid isikuandmete töötlemine haldusorgani poolt peab alati olema vajalik temale pandud ülesannete täitmiseks (ulatuslikum töötlemine oleks õigusvastane) [...]".

Kuna põhimäärusega ei ole vanglaametnikule⁷ antud õigust vaadata kinnipeetava meditsiiniandmeid, ei ole vanglaametnik registreeritud delikaatsete isikuandmete töötlejana IKS § 27 lg 1 kohaselt. IKS § 27 lg 4 p 1 järgi on delikaatsete isikuandmete töötlemine keelatud mh juhul, kui töötlemine ei ole registreeritud Andmekaitse Inspeksioonis.

Eeltoodust tuleneb, et juhul, kui vangla nõuab kinnipeetavalt arsti juurde pöördumise delikaatseid isikuandmeid sisaldava taotluse esitamist vanglaametnikule, on tegemist delikaatsete isikuandmete töötlemise nõuete rikkumisega, kuna vanglaametnike poolt delikaatsete isikuandmete töötlemine ei ole Andmekaitse Inspeksioonis registreeritud ning on seetõttu keelatud. Seega ei ole täidetud IKS §-s 25 sätestatud nõudeid, kuna ei ole välistatud delikaatsete isikuandmete omavaliline töötlemine kõrvaliste isikute poolt.

IKS §-s 6 on loetletud isikuandmete töötlemise põhimõtted, millest tuleb juhinduda isikuandmete töötlemisel. Nimetatud paragrahvi punktis 3 on nimetatud minimaalsuse põhimõtte, mille eesmärgiks on tagada, et isikuandmeid ei kogutaks rohkem, kui eesmärgi täitmiseks vajalik. Teisisõnu tähendab nimetatud põhimõtte seda, et isegi juhul, kui on olemas delikaatsete isikuandmete töötlemise luba, ei tähenda see seda, et võib koguda ja töödelda mistahes delikaatseid andmeid.

Vanglaametnike ülesandeks on peaaesjalikult teostada kinnipeetavate üle järelevalvet ning tagada vangla julgeolek. Üldjuhtudel ei ole vanglaametniku ülesanne kinnipeetava meditsiiniline teenindamine, vaid see on tervishoiutöötajate ülesanne. Muidugi ei saa välistada olukordi, kus ka vanglaametnikul tuleb osutada kinnipeetavale meditsiinilist abi (nt esmaabi), kuid sellised vahejuhtumid on pigem erandlikud. Kuna tavaolukorras ei ole vanglaametniku ülesanne kinnipeetavatele meditsiinilise abi osutamine, siis ei ole vanglaametnikul minimaalsuse põhimõtet silmas pidades ka luba töödelda kinnipeetavate tervise kohta käivaid andmeid isegi juhul, kui töötlemine oleks registreeritud. Nimetatud andmete töötlemise õigus on üksnes tervishoiuteenust⁸ osutaval tervishoiutöötajal, kelle ülesanne on tagada kinnipeetavatele kvaliteetne tervishoiuteenus. Tervishoiutöötajateks on arst, hambaarst, õde ja ämmaemand ning seda üksnes juhul, kui nad on registreeritud Tervishoiuametis (TTKS § 3 lg 1).⁹

Eeltoodust tulenevalt leian, et terviseseisundi kohta käivate andmete töötlemise õigus on üksnes tervishoiuteenust osutavatel isikutel ning seda juhul, kui töötlemine on registreeritud. Valvurid ja inspektor-kontaktisikud ei ole üldjuhtudel tervishoiuteenust osutavad isikud ning sellest tulenevalt ei ole neil õigust vastavaid andmeid ka töödelda.

Tuleb tõdeda, et teatud kaalutlustel võib olla vajalik arsti juurde pääsemise taotlusse märkida ka andmeid terviseseisundi kohta. Siiski tuleb järgida, et vastavad andmed ei satuks isikute kätte, kellel ei ole delikaatsete isikuandmete töötlemise õigust.

⁷ VangS § 110 lg 1 kohaselt on vanglateenistus teenistus vangla koosseisulisel ametikohal, mille ülesandeks on kinnipeetava ja vahistatu kinnipidamine ja järelevalve, julgeoleku tagamine vanglas ning eeluurimise teostamine vanglas toimepandud kuritegudes, samuti sellealase tegevuse juhtimine. Vanglaametnik on vanglateenistuses olev ametnik (VangS § 111 lg 1). Justiitsministri 20.11.2000 määruse nr 46 "Vanglaametniku ametiastmetele vastavad ametikohad" § 5 p 1 kohaselt vastab II klassi valvuri ametiastmele vanglateenistuses mh ka valvuri ametikoht. Seega on valvur vanglateenistuses olev isik ning tulenevalt VangS § 111 lõikest 1 vanglaametnik.

⁸ Tervishoiuteenuste korraldamise seaduse (TTKS) § 2 lg 1 kohaselt on tervishoiuteenus tervishoiutöötaja tegevus haiguse, vigastuse või mürgituse ennetamiseks, diagnoosimiseks ja ravimiseks eesmärgiga leevendada inimese vaevusi, hoida ära tema tervise seisundi halvenemist või haiguse ägenemist ning taastada tervist.

⁹ Kõnealune register on kättesaadav: <http://w2.tervishoiuamet.ee/mveeb/>.

Seetõttu soovitab õiguskantsler astuda samme kõnealuse probleemi lahendamiseks. Antud olukorras on võimalikud vähemalt kaks lahendust: 1) kinnipeetav esitab arsti juurde pääsemiseks taotluse vanglaametnikule kinnises ümbrikus või 2) arsti juurde pääsemise taotlusi kogub meditsiinitöötaja, kellel on delikaatsete isikuandmete töötlemise õigus.

(3.4) Kinnipeetavate olmetingimused

Õiguskantsleri nõunikud kontrollisid ringkäigul mh 3. ja 6. eluosakonna ruume ning spordisaali. Kõige halvem olukord, mida võib iseloomustada kui äärmiselt ebasanitaarset, tuvastati kinnipeetavate pesemisruumides. Eluosakondade osade kambrite seintelt on tapeet lahti ja koridoride seinad on määrdunud.

Taoline olukord võib kujuneda konkreetsel juhul kinnipeetavate õiguste rikkumiseks ning olla vastuolus inimväärikust alandava kohtlemise keeluga.

Tulenevalt Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklist 3 ja PS §-st 18 ei tohi kinnipidamiskoha olmetingimused olla inimväärikust alandavad. Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika¹⁰ kohaselt koheldakse kinnipeetavat inimväärikust alandavalt siis, kui põhjustatud kannatused ja alandus ületavad sellise taseme, mida seostatakse tavaliselt seadusliku ravi või karistusega. Kinnipidamistingimuste hindamisel tuleb ennekõike arvesse võtta asjaolude koosmõju, nt kambrite sisustus, hügieenilisus ja isiku kinnipidamiskohta paigutamise kestus. Samuti on Riigikohus märkinud, et "inimväärikus on kõigi isiku põhiõiguste alus ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärika kohtlemise nõue laieneb ka kinnipeetavatele".¹¹

Lisaks toonitab Euroopa Vanglareeglistik preambulas, et vabaduskaotusliku karistuse kohaldamine ja kinnipeetavate kohtlemine eeldab julgeolekuabinõude ja distsipliiniga arvestamist, kuid samal ajal tuleb tagada vanglas tingimused, mis ei riiva inimväärikust. Euroopa Vanglareeglistiku p 18.1 kohaselt tuleb kinnipeetava majutamisel austada tema inimväärikust, tagada võimalikul määral tema privaatsus, tervishoiu ja hügieeninõuete järgmine, ventilatsioon, valgustus ja küte.¹²

Eeltoodust tulenevalt leian, et Murru Vangla 3. ja 6. eluosakondade ja spordisaali pesemisruumid vajavad lähimal ajal kindlasti renoveerimist. Ka kinnipeetavate kambrite olmetingimuste parandamiseks on palju arenguruumi.

Kohtumisel Murru Vangla juhtkonnaga kinnitas juhtkond, et 2009. aasta teisel poolel on plaanis spordisaali dušširuumide remont. Nii 3., 6. kui ka teiste eluosakondade pesemisruumid suletakse ning kasutusele võetakse vaid spordisaali pesemisruumid.

Siinkohal pean vajalikuks märkida, et juhul kui eluosakondade pesemisruumide sulgemise tulemusena jääb kinnipeetavate pesemiskohti vähemaks, siis ei tohi piirduda vaid üks kord nädalas pesemise võimalusega nagu seda näeb ette vangistusseadus.

¹⁰ Nt Euroopa Inimõiguste Kohtu 08.11.2005 otsus asjas nr 64812/01, *Alver vs. Eesti Vabariik*.

¹¹ Vt RKKKo 22.03.2006, nr 3-3-1-2-06.

¹² Vt ka ÜRO kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuded p 10 jj, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www2.ohchr.org/english/law/treatmentprisoners.htm>.

Nimelt peab VangS § 50 lg 1 järgi kinnipeetav hoolitsema oma isikliku hügieeni eest. Sama sätte lg 2 sätestab, et kinnipeetavale võimaldatakse vähemalt üks kord nädalas, samuti vanglasse vastuvõtmisel saun, vann või dušš.

Euroopa Vanglareeglistiku punktist 18.1 tulenevalt kuulub inimväärikuse hulka ka hügieeninõuete järgimine. Vangla ülesanne on kinnipeetavate inimväärikuse tagamine kinnipidamisasutuses. Seega tuleb vanglal panna rõhku muuhulgas ka kinnipeetavate isikliku hügieeni vajaduste rahuldamise piisavaks tagamiseks. Inimväärikus on seotud isiku kõigi põhiõigustega ning põhiõiguste ja -vabaduste kaitse eesmärk. Inimväärikus on osa põhiõiguste olemusest. Inimväärikust tuleb austada ja kaitsta.¹³ Õigus inimväärikale kohtlemisele laieneb igapäevale, sh kinnipeetavatele.

Tänases ühiskonnas peavad enamus inimesi normaalseks igapäevast või ülepäeviti dušši kasutamise võimalust ega kujutaks ette vähemat. Kuigi vangistusseadus näeb ette miinimumina üks kord nädalas pesemisvõimaluste kasutamise, on toodu kindlasti üksnes miinimum. Inimväärikuse põhimõttest lähtuvalt tuleks vanglal püüda tagada sagedasem pesemisvõimalus.

Kõikide kinnipeetavate isikliku hügieeni harjumused ei pruugi olla sarnased. Siiski peab vangla, lähtudes inimväärikuse põhimõttest, tagama kinnipeetavate vajadustele vastava isikliku hügieeni eest hoolitsemise sageduse.

Õiguskantsler soovib tungivalt jätkata olmetingimuste, sh pesemisruumide tingimuste parandamisega, et tagada ohutu ja inimväärikust austav vangistuse täideviimine Murru Vanglas.

(4) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks järgmised soovitused:

- tagada kinnipeetavatele teave õigusaktide kohta, mis kehtivad;
- koostöös Justiitsministeeriumiga leida võimalus paigaldada Murru Vangla raamatukogu arvutiklassi Internetiühendus;
- panustada inspektor-kontaktisikute kvalifikatsiooni tõstmisse, võimaldades neile erinevaid kutseoskuste tõstmise seisukohalt vajalikke koolitusi (eelkõige keelealaseid) ning soodustada kontaktisikute osalemist nimetatud koolitustel;
- astuda samme kinnipeetavate terviseandmete ebaseadusliku töötlemise probleemi lahendamiseks;
- jätkata kinnipeetavate olmetingimuste probleemiga tegelemist.

Õiguskantsler saadab koopia kontrollkäigu kokkuvõttest teadmiseks justiitsministrile ning teeb praktika ühtlustamiseks Justiitsministeeriumile soovitusel võtta kasutusele pakett kindlatest andmebaasidest ja registritest, mis oleksid ligipääsetavad kõigis Eesti vanglates

¹³ EL põhiõiguste harta art 1, Euroopa Kohtu 09.10.2001 otsus kohtuasjas C-377/98: Madalmaal v. Euroopa Parlament ja nõukogu, EKL 2001, lk 7079.

ning mis tagaksid kõigi (sh vene keelt kõnelevatele) kinnipeetavate ligipääsu nende õiguste kaitseks vajalikule teabele.